

- Het gebruik van gerechtelijke archieven over de repressie na de Tweede Wereldoorlog
- 12de Nederlands-Duits archiefsymposium
- Hoe de schoolbibliotheek beter integreren in het schoolgebeuren?
- De archivalie en de wortels van de Europese identiteit

KRONIEK

HET GEBUIK VAN DE GERECHTE- LIJKE ARCHIEVEN OVER DE REPRES- SIE NA DE TWEDE WERELDOORLOG

Brussel, Huis van de Parlementsleden
18 oktober 2002

De archieven die na de Tweede Wereldoorlog werden gevormd door het militair gerecht in het kader van de bestrafing van de collaboratie, zijn een eersterangsbron voor de studie van de bezetting en de repressie. Dit wordt overtuigend aangetoond in enkele standaardwerken over de Tweede Wereldoorlog die deels op basis van de strafdossiers en overtuigingsstukken tot stand gekomen zijn. Het gebruik van deze archieven wordt door historici in een aantal gevallen als omslachtig ervaren. Vaak gehoorde bezwaren zijn de tijdrovende procedure om toelating tot inzage te krijgen en de onduidelijkheid van de criteria die daarbij worden gebruikt.

Het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (Soma) meende dat het vanuit zijn brugfunctie tussen onderzoek en documentatie nuttig was de dialoog tussen de eigenaars en de bewaarders van de archieven enerzijds en de onderzoekers anderzijds op gang te brengen. Een studiedag leek de meest geschikte formule. Bedoeling was naar mogelijkheden te zoeken om het gebruik van deze archieven door historici te vergemakkelijken. Bovendien zal naar verwachting het militair gerecht binnen afzienbare tijd worden opgeheven. Vraag is wat er met de archieven, die nu bewaard worden door het militair gerecht, dat ook verantwoordelijk is voor de raadpleging, zal gebeuren en hoe ervoor kan worden gezorgd dat de strafdossiers ook na de opheffing van de instelling voor de onderzoeker raadpleegbaar blijven.

Zowel de minister van Justitie en de auditeur-generaal als het Algemeen Rijksarchief waren bereid aan het initiatief deel te nemen. **Bruno De Wever** belichtte de ervaringen die hij, zijn studenten en andere onderzoekers hadden met het gebruik van de archieven voor wetenschappelijk onderzoek. Om het debat te voeden werden experts uit Nederland, Frankrijk en Oostenrijk uitgenodigd. De door Duitsland bezette landen hebben immers systemen ingesteld om burgers te berechten die verdacht werden van collaboratie. Deze archieven zijn ook daar van groot belang voor het historisch onderzoek.

De studiedag kon rekenen op een ruime belangstelling. Behalve vakhistorici en archivariissen, het meest voor de hand liggende doelpubliek, bleken ook vele amateur-historici geïnteresseerd. Op inhoudelijk vlak viel de bereidheid tot dialoog op. Auditeur-generaal **J.Y. Mine** zette uiteen hoe de repressiearchieven, meer bepaald de strafdossiers, bewaard worden en wees op de financiële inspanning op het vlak van mensen en middelen die het beheer van deze archieven vergt. De auditeur-generaal gaf de criteria aan voor raadpleging van de strafdossiers, zoals ze zijn vastgelegd in een circulaire. Dit document werd ook aan de deelnemers uitgedeeld. Uit de uiteenzetting bleek dat het auditoraat-generaal de enige rechterlijke instantie is die criteria heeft uitgewerkt voor de inzage van de strafdossiers die onder haar bevoegdheid vallen.

Minister van Justitie **Marc Verwilghen** benadrukte het belang van een goede voorbereiding van de overdracht van de archieven van het militaire gerecht na de opheffing naar een archiefdienst, met name het Algemeen Rijksarchief. Dit om de raadpleging van de

stukken onder dezelfde voorwaarden als vandaag te kunnen waarborgen. In afwachting stelde de Minister voor te onderzoeken of de ontsluitingsinstrumenten en de vonnissen en arresten niet in digitale vorm ter beschikking kunnen worden gesteld van de onderzoekers. Deze digitalisering strookt met het algemene beleid van de minister van Justitie op het vlak van de archiefzorg. Tenslotte meent de Minister dat het aangewezen is de mogelijkheid te voorzien beroep in te stellen tegen een beslissing van de auditeur-generaal inzake de toelating tot inzage.

Rolande Depoortere (ARA) legde uit dat het Rijksarchief ernaar streeft bijzondere garanties te bieden voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer bij de raadpleging van gerechtelijke archieven. Dit werd vastgelegd in een specifiek reglement. Zij wees ook op de grote impact die de privacy-wetgeving voor de archiefdiensten heeft.

De buitenlandse collega's lichtten toe hoe in hun land de archieven van de repressie en de epuratie bewaard en ontsloten worden en onder welke voorwaarden de onderzoekers ze kunnen consulteren. In alle gevallen geldt dat de raadpleging van de strafdossiers onderworpen is aan regels en beperkingen, vastgelegd in procedures. In Frankrijk en Nederland geeft de archivaris de toelating, terwijl in Oostenrijk de gerechtelijke overheid bevoegd blijft. Frankrijk hanteert een systeem van 'dégagements' (in principe is het archief gesloten, en moet voor elk dossier een afwijking worden gevraagd). In Nederland moet voor elk dossier toelating tot raadpleging worden gevraagd en moet de aanvrager een 'onderzoeksverklaring' ondertekenen, met onder meer waarborgen voor de bescherming van de privacy. Bovendien moet een concept van elke publicatie gebaseerd op een strafdossier vooraf worden voorgelegd aan de Algemeen Rijksarchivaris.

Het Nederlandse voorbeeld bleek ook relevant om na te gaan welke de gevolgen zijn van een overdracht van archieven van een ministerie naar een archiefdienst. Het archief

van de 'Bijzondere Rechtspleging' werd in november 2000 overgebracht van het ministerie van Justitie naar het Algemeen Rijksarchief, een evenement dat in de pers de nodige weerklank kreeg. Na de overdracht steeg het aantal aanvragen tot raadpleging van de dossiers sterk. Ook de nabestaanden van 'foute Nederlanders' wendden zich tot het Nationaal Archief, dat blijkbaar laagdrempeliger ervaren werd dan het ministerie. Deze groep krijgt dan ook bijzondere aandacht. Sierk Plantinga wees verder op het belang van adequate ontsluitingsinstrumenten om de aangevraagde dossiers snel op te zoeken. Digitalisering kan hier een oplossing bieden. Een project om dossiers via een database te ontsluiten werd jammer genoeg vroegtijdig stopgezet. Dit is er samen met het sterk gestegen aantal aanvragen de oorzaak van dat de behandeling van de verzoeken om toelating tot raadpleging vertraging opliep.

Uit de discussies bleek dat er bij de Belgische gerechtelijke autoriteiten bereidheid bestaat zoveel mogelijk tegemoet te komen aan de vragen van de onderzoekers om de regeling voor de raadpleging van de strafdossiers te versoepelen. Concrete voorstellen worden momenteel uitgewerkt door een werkgroep onder leiding van Karel Velle (ARA/Kabinet Justitie), die overigens het initiatief van bij de aanvang heeft gesteund. In de werkgroep zijn het auditoraat-generaal, het kabinet van Justitie, het Algemeen Rijksarchief, de onderzoekers en het Soma vertegenwoordigd. Doel is de criteria voor de raadpleging van de strafdossiers aan te passen en een te verwachten overdracht van de archieven voor te bereiden. Ook wordt gewerkt aan een overzicht van de institutionele archieven van het militair gerecht, andere dan strafdossiers die zich nog in het Justitiepaleis bevinden.

De resultaten van de studiedag zullen in een aangepaste vorm worden gepubliceerd in de loop van 2003 als Dossier bij het *Berichtenblad* van het Soma.

Dirk Luyten

Soma

Résidence Palace, Blok E,

Wetstraat 155 bus 2, 1040 Brussel

e-mail: dirk.luyten@cegesoma.be

ARCHIEVEN - TOEGANKELIJK VOOR IEDEREEN?

12de Nederlands-Duits Archiefsymposium-Rheine (Duitsland), 7-8 november 2002.

Op 7 en 8 november vond in Rheine (Duitsland) het 12de Nederlands-Duits Archiefsymposium plaats, onder de titel 'Archieven - toegankelijk voor iedereen?'. De twee symposiumdagen waren in een vijftal luiken onderverdeeld, waarbij telkens een spreker uit de Duitse en uit de Nederlandse archiefwereld het woord nam.

Dr. Norbert Reimann (directeur Westfälisches Archivamt) leidde de eerste dag in. Hij vroeg zich af hoe ruim het begrip toegankelijkheid geïnterpreteerd moet worden: gaat het over de openingsuren van de leeszaal en/of over de openbaarheidsregels? Of gaat het over de raadpleegbaarheid van digitale bestanden en/of over de noodzakelijke kennis van paleografie en andere hulpwetenschappen? Dr. Maarten van Boven (directeur Nationaal Archief Den Haag) riep op tot meer internationale samenwerking. Bepaalde nieuwe problemen, zoals de digitaliseringsproblematiek, zijn te omvangrijk om ze alleen te kunnen oplossen.

In het luik 'De openbaarheid van recent archiefmateriaal' kwamen achtereenvolgens dr. Cees Wiebes (Universiteit Amsterdam - Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie) en prof. dr. Gustav Schmidt (Instituut voor Politieke Wetenschappen, Universiteit Bochum) aan het woord. Beiden getuigden over de moeilijkheden bij het raadplegen van recent bronnenmateriaal. De academici die in Nederland de opdracht kregen een onderzoek te voeren naar de gebeurtenissen in Srebrenica, verkregen toegang tot alle documenten, ook tot de stukken die – zogezegd – staatsgeheimen bevatten. Daarbij vielen enkele zaken op: meer dan de helft van de documenten betekende eigenlijk geen gevaar voor de staatsveiligheid, hoewel ze zo geklasseerd zijn; veel documenten zijn ten onrechte vernietigd; nog te veel erg belangrijke documenten worden ongeordend, niet-geinventariseerd en in slechte omstandigheden bewaard. Prof. dr. Gustav Schmidt gaf als voorbeeld de beperking van de toegang tot de dossiers van de Bondsregering. Hij betreunde dat het historisch onderzoek nog te vaak belemmerd wordt omdat bronnen